

Edyta Stein. Godność człowieka, red. Jerzy Machnac, Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu 2016, ss. 156.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2017.9.1-12>

Recenzowana książka jest owocem konferencji organizowanej przez Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Politechniki Wrocławskiej, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu i Towarzystwo im. Edyty Stein we Wrocławiu, która miała miejsce w dniach 8-10 X 2015 r. we Wrocławiu. W tym czasie podjęto namysł nad kategorią godności człowieka w ujęciu Edyty Stein. Jeśli chodzi o wybór tematu przewodniego konferencji i tytułu samej publikacji, jak wyjaśnia czytelnikom redaktor, „po pierwsze jest on skrótem nawiązującym do wcześniej przeze mnie zredagowanych książek: *Edyta Stein. Fenomenologia getyińsko-monachijska. Źródła*, Wrocław 2014 oraz *Edyta Stein. Fenomenologia getyińsko-monachijska. Analizy*, Wrocław 2015, które przybliżyły myśl Stein [...]. W tym skrócie zawarte jest po drugie to, co interesowało Edytę Stein przez całe życie: tajemnica własnego istnienia, kulminująca w godności osoby ludzkiej” (s. 5).

Niniejsza publikacja wpisuje się we współczesną dyskusję dotyczącą kondycji człowieka, jego miejsca we wszechświecie oraz możliwości rozwoju. Jednocześnie postrzega osobę ludzką przez pryzmat personalizmu, przyjmując przy tym, że człowiek-osoba jest kimś i ma coś¹. I choć zagadnienia związane z ludzką podmiotowością i godnością głównie kojarzone są kategoriami filozoficznymi, stały się one przedmiotem zainteresowania również pedagogów. W konsekwencji pojęcia te na stałe wpisały się w debatę naukową dotyczącą rzeczywistości wychowania².

Omawiany tom zawiera dziesięć artykułów, mających wartość nie tylko teoretyczną, ale także praktyczną. Każdy z tych tekstów nie jest jedynie prostą rekonstrukcją myśli antropologicznej Edyty Stein, lecz przede wszystkim stanowi próbę jej skonfrontowania ze współczesnymi problemami filozoficznymi, psychologicznymi oraz pedagogicznymi, dotyczącymi rzeczywistości człowieka.

Praca Jadwigi Guerrero van der Meijden wprowadza czytelnika w koncepcję człowieka jako mikrokosmosu. Autorka, odnosząc się do tego zagadnienia, analizuje starożytne pisma Grzegorza z Nyssy, Filona z Aleksandrii oraz Nemezjusza z Emezy, a także współczesną myśl filozoficzną Edyty Stein. Pragnie w ten sposób odnaleźć odpowiedź na pytanie: „czy mikrokosmiczność uchybia godności człowieka, czy też – przeciwnie – przyczynia się do jej podkreślenia?” (s. 15). Sięgając do pojęcia kosmosu, Guerrero van der Meijden przyjęła, że kosmos oznacza „coś uporządkowanego, ład i harmonię, a zarazem – świat, uniwersum” (s. 29). I choć, jak ostatecznie prze-

¹ W. CHUDY, *Pedagogia godności. Elementy etyki pedagogicznej*, oprac. A. Szudra, Lublin: TN KUL 2009, s. 57.

² E. CAŁKA, T. KUKOŁOWICZ, *Podmiotowość wychowanka*, w: *Teoria wychowania. Wybrane zagadnienia*, red. T. Kukołowicz, Stalowa Wola 1997, s. 72-79.

konuje, idea człowieka jako mikrokosmosu w prezentowanych ujęciach przybiera różnorodne formy, takie jak: człowiek-małe niebo, zwierciadło ładu i harmonii na świecie czy zjednoczenie natur, to jej uznanie nie powoduje zachwiania wyjątkowej pozycji osoby, *imago Dei*, w świecie.

Artykuł Doroty Łażewskiej stanowi przyczynek do pedagogiki godności, którą Autorka przeciwstawia filozoficznej strategii dekonstrukcji. Zaznacza przy tym, że dekonstrukcja to „nie tyle modna kategoria naszych czasów, ile podstawowy wzorzec współczesnego myślenia” (s. 32), charakterystyczny dla postmodernizmu. Jej istotą jest nierozstrzygalność w podstawowych kwestiach, takich jak prawda, tożsamość, natura. W konsekwencji przyjęcia strategii dekonstrukcji, zdaniem Autorki, „nie tylko termin «godność człowieka» znalazł się w «słowniku wyrazów zapomnianych», lecz również godność realnego człowieka niewiele dziś znaczy” (s. 31). Wychowanie, pojmowane jako proces osobotwórczy, sięgając do wartości uniwersalnych, takich jak prawda, dobro i piękno, ocala człowieka przed dekonstrukcją. Pozwala mu doświadczać własnej podmiotowości i godności.

Marek Oktaba, analizując myśl antropologiczną Edyty Stein zawartą w jednym z jej najsłynniejszych dzieł pt. *Wiedza Krzyża*, poszukuje w niej inspiracji dla pracy socjalnej. Jak zaznacza bowiem sam Autor: „Niniejszy artykuł z założenia nie zawiera opracowania z dziedziny teorii pracy socjalnej, a jedynie stanowi zachętę do wykonania takiego opracowania – ujmującego kształt ludzkiej duszy oraz umiejscowienie człowieka wewnątrz własnej duszy” (s. 53). Praca socjalna, pojęta jako działanie pomocowe, prospołeczne i profesjonalne, ukierunkowana jest na cel - integralny rozwój człowieka. Stąd też, na co wskazuje Oktaba, podstawowym zadaniem i jednocześnie umiejętnością pracownika socjalnego powinno być „odkrywanie człowieka poprzez odkrywanie jego śladów duchowych, naprowadzających na to, co jest jego dobrem i jego pięknem” (s. 54).

Opracowanie Barbary Otfinowskiej dotyczy problematyki kobiecości w ujęciu Edyty Stein. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, czym jest godność kobiety i w czym wyraża się jej geniusz (s. 59). W tym celu analizuje życie i twórczość E. Stein – zarówno ożywioną działalność społeczną na rzecz praw kobiet, jak i jej naukowe zainteresowania kwestią kobiecą.

Joanna Smoluk-Stachowska dokonuje porównawczego studium nad myślą filozoficzną Giovanniego Pica della Mirandoli oraz Edyty Stein, poświęconą godności osoby ludzkiej. Autorka ukazuje podobieństwa i różnice, a także komplementarność tych ujęć w rozumieniu wolności, wolnej woli, powołania i przeznaczenia człowieka.

Artykuł Petera Volka dotyczy zagadnienia wyjątkowości człowieka w jego przeżywaniu. Autor, sięgając do pism Edyty Stein, wskazuje, że jej analizy dotyczące kategorii wczucia prowadzą do ujęcia ludzkich przeżyć. Przeżywanie stanowi dla uczennicy Husserla fundament ludzkiej wyjątkowości. Owa wyjątkowość wyraża się w zdolności osoby ludzkiej do refleksji i poznania, sprawiając, że każde przeżycie ma osobowy charakter. Wzucie można zatem traktować również jako kategorię pedagogiczną. Wiąże się ono bezpośrednio ze spotkaniem i doświadczeniem drugiego człowieka, wejściem z nim w niepowtarzalną relację, również tę wychowawczą.

Praca Jana Wadowskiego stanowi próbę konfrontacji antropologicznej myśli Edyty Stein z ponowoczesnym relatywizmem. Autor dotyka aktualnych problemów związanych z kategorią godności człowieka. Poszukuje przy tym odpowiedzi na pytania: kim jest człowiek?, jaka jest jego natura?, czym jest i jak wyraża się godność? Są to pytania fundamentalne również dla pedagogiki, która pojmuje osobę ludzką jako podmiot spotencjalizowany i dynamiczny.

Claudia Mariéle Wulf swoją refleksję poświęciła zagadnieniu wolności w ujęciu Edyty Stein. Analizy te zaprowadziły ją do odkrycia zarysowanego przez uczennicę Husserla oryginalnego modelu wolności. W modelu tym, opartym na szerokim i krytycznym studium antropologicznym, wyróżnić można trzy podstawowe wymiary wolności – wolność indywidualną, wolność relacyjną i wolność egzystencjalną. Wyodrębnienie tychże wymiarów wolności jest ważne zarówno dla teorii, jak i praktyki wychowawczej – szczególnie w wymiarze relacji wychowawczej pomiędzy wychowawcą a wychowankiem.

Tekst autorstwa Barbary Mróz poświęcony jest studium nad psychologicznymi wymiarami empatii. Problem empatii (wzucia) stanowił dla Stein ważny etap w jej naukowej karierze. Otworzył ją na świat fenomenologii, a samo zaś wczucie stało się dla niej niezawodną metodą poznania prawdy o człowieku. Mróz dokonuje nie tylko rekonstrukcji myśli Stein na temat wczucia, lecz przede wszystkim poszukuje współczesnych jego odniesień w różnych nurtach psychologicznych.

Feliciana Merino Escalera w swoim opracowaniu podejmuje kwestie związane z prawami człowieka. W sposób szczególnie Autorka ta, odwołując się do fenomenologicznych rozważań Stein, dotyczących wartości narodu, poszukuje związków i zależności pomiędzy kategoriami: jednostka i wspólnota. Nowożytny ujęcie osoby ludzkiej, zapoczątkowane przez Kartezjusza, jako pojedynczej świadomości, zamkniętej, samotnej, niekomunikowalnej, jak przekonuje, stoi w sprzeczności z ludzką naturą i godnością. Istnienie człowieka, co podkreśla Stein, jest istnieniem osobowym. Oznacza to, iż osoba ludzka z jednej strony istnieje „w sobie”, z drugiej zaś wychodzi „poza siebie”. Jej istnienie jest zatem istnieniem w świecie, jej życie zaś jest życiem we wspólnocie. Relacje te nie są czymś zewnętrznym, istniejącym w sobie i dla siebie, lecz stanowią element struktury samego człowieka (s. 140).

Chcąc ocenić wartość niniejszej publikacji, należy wskazać na jej dwa aspekty – formalny (techniczny) oraz merytoryczny. Nieco słabiej dopracowana została strona formalna – przypisy są nieujednoliczone, brakuje zestawień bibliograficznych na końcu każdego z artykułów lub też zbiorczej bibliografii na końcu książki. Może to wynikać z tempa prac nad omawianym tomem. Uwagi te jednak nie umniejszają jego znaczeniu dla współczesnej nauki.

Biorąc pod uwagę merytoryczną stronę omawianej pracy – strukturę, ważność i aktualność podejmowanego problemu – jej wartość poznawczą należy ocenić bardzo wysoko. Podjęcie refleksji nad godnością ludzką domaga się bowiem takiego ujęcia, które umożliwi uchwycenie istoty tego zagadnienia w całej jego złożoności. Stąd też interdyscyplinarny charakter tejże publikacji. I choć większość zawartych w niej tekstów należy zaliczyć do prac filozoficznych, to odnaleźć w nich można wątki cenne dla innych dyscyplin naukowych, także pedagogiki.

Wśród innych walorów należy wskazać, iż analizowany tom zawiera artykuły nie tylko autorów pochodzących z Polski, ale także z ośrodków naukowych z Hiszpanii, Niemiec czy Słowacji. Pozwala to określić różnorodność kierunków i podejść badawczych, a także aktualność myśli Edyty Stein. Ów międzynarodowy charakter może jednocześnie stanowić pewną barierę. Teksty zagranicznych autorów opracowane zostały w języku angielskim lub niemieckim, co zawęży grono odbiorców publikacji. Wprawdzie każdy artykuł opatrzony został streszczeniem w języku polskim, lecz nie pozwala ono dostatecznie wniknąć czytelnikowi w głębię całej refleksji.

Książka pt. *Edyta Stein. Godność człowieka* jest pozycją wartą polecenia każdemu czytelnikowi, który pragnie zgłębiać prawdę o człowieku jako osobie indywidualnej i relacyjnej, wolnej, rozumnej, duchowej, zdolnej do rozwoju. W sposób szczególnie wezwani są do tego pedagodzy. Opracowanie to dotyczy bowiem fundamentalnych kwestii dotyczących istoty tego, co nazywamy człowieczeństwem. Dowodzi także, że myśl Edyty Stein, dzięki realistycznemu spojrzeniu na osobę ludzką, jest myślą uniwersalną, ponadczasową i aktualną.

Martyna Strembska-Kozieł
Katedra Filozofii Wychowania KUL

Dzieci z trudnościami adaptacyjnymi w młodszym wieku. Aspekty rozwojowe i edukacyjne w kontekście specyfiki różnic kulturowych, red. Emilia Śmiechow-ska-Petrovskij, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW 2016, ss. 192.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2017.9.1-13>

W dzisiejszym, dynamicznie rozwijającym się świecie obserwujemy wiele kryzysów dotyczących licznych społeczeństw. Obejmują one praktycznie wszystkie płaszczyzny ludzkiego życia: ekonomiczną, polityczną, społeczno-kulturową, religijną. Jednym z najważniejszych problemów współczesnego świata jest kwestia migracji, uchodźców. Zagadnienie to staje się bardzo ważne w kontekście adaptacji jednostki do warunków życia w danym państwie i jej właściwego funkcjonowania w społeczeństwie. Szczególnie istotne znaczenie ma tu kwestia adaptacji młodszych dzieci, pochodzących z rodzin migrantów.

Polska szkoła staje dziś wobec poważnych wyzwań, związanych z migracją. Środowisko szkolne jest coraz bardziej zróżnicowane pod względem etnicznym, kulturowym. W każdej niemal klasie można spotkać dziecko, którego rodzice – z różnych przyczyn – wyemigrowali z własnego kraju. Szkoła ma być również dla tych dzieci miejscem rozwoju i edukacji, uwzględniającym specyfikę różnic kulturowych.